

מבוא

פרק 1

בואו נלמד להתבונן בפעוטות במבט חדש	02
למה אני אוהבת פעוטות	04
מה שעלינו לדעת על פעוטות	06
להיות הורים לפעוטות מונטסוריים	08
להפיק את המרב מהספר הזה	10

בואו נלמד להתבונן בפעוטות במבט חדש

פעוטות הם בני אדם בלתי מובנים. אומרים עליהם שהם קשים. אין הרבה דוגמאות טובות שיראו לנו איך להיות עם פעוטות מתוך אהבה, סבלנות ותמיכה. הם מתחילים ללכת, הם מתחילים לחקור את סביבתם, הם רק מתחילים ללמוד לתקשר באמצעות מילים, ואין להם יותר מדי שליטה בדחפים. קשה להם לשבת בשקט בבתי קפה ובמסעדות, הם רואים מרחב פתוח ומתחילים לרוץ, יש להם התפרצויות זעם (בדרך כלל ברגעים ובמקומות הכי פחות נוחים) והם נוגעים בכל מה שנראה להם מעניין.

הגיל שלהם מכונה "גיל שנתיים הנורא". הם לא מקשיבים. הם זורקים הכול. הם לא מוכנים לישון/לאכול/להשתמש בסיר.

כשילדיי היו קטנים הרגשתי שאיומים, שוחד ופסקי זמן אינם הדרך הנכונה להניע אותם לשתף פעולה, אבל התקשיתי למצוא חלופות.

כשבני היה קטן מאוד, שמעתי פעם ריאיון ברדיו, שבו האורח דיבר על ההשפעות השליליות של שימוש ב"פסק זמן" כעונש - הפעולה הזאת משרה על הילדים תחושת ניכור דווקא ברגע שהם זקוקים לתמיכה, ומעוררת בהם רוגז על המבוגרים במקום שתעזור להם להשלים איתם. חיכיתי בדריכות לשמוע מה המרואיין יציע להורים לעשות, אבל כאן הסתיים הריאיון. מאז שמתתי לי למטרה למצוא תשובות משלי.

כאם טרייה נכנסתי לראשונה לגן מונטסורי, ופשוט התאהבתי. הסביבה הייתה מזמינה ובנויה במחשבה רבה. המדריכות היו נגישות ודיברו עם בננו (ואיתנו) בצורה מכבדת. הצטרפנו לרשימת ההמתנה לגן והתחלנו ללמוד שיעורי הורים פעוטות.

באותם שיעורים למדתי הרבה מאוד על הגישה המונטסורית ועל פעוטות. הפעוטות פורחים בסביבה מאתגרת; חשוב להם להיות מובנים, והם שואבים אליהם כמו ספוג את העולם שסביבם. נוכחתי שאני מתייחסת לפעוטות בקלות רבה - שאני יכולה לראות את נקודת המבט שלהם ומרותקת מדרך הלמידה שלהם. שיחק לי המזל והתחלתי לעבוד באותה כיתה כסייעת לפרן ון זיל.

ב־2004 הוכשרתי כמדריכה מונטסורית במסגרת הארגון המונטסורי הבינלאומי (Association Montessori Internationale) AMI, וכשהחיים העבירו אותנו מסידני לאמסטרדם, הופתעתי לראות שבעירנו החדשה אין שיעורי הורים-ילדים בגישה המונטסורית. וכך הקמתי עד מהרה גן משלי בשם 'עץ הסגלון של מונטסורי' (Jacaranda Tree Montessori), שבו אני מקיימת שיעורי הורים-ילדים ועוזרת למשפחות לראות את ילדיהן הפעוטים באור חדש ולאמץ בבית את הגישה המונטסורית.

אני ממשיכה ללמוד בשמחה מכמעט אלף הפעוטות וההורים שפגשתי במהלך השנים. השתתפתי בהכשרת מורים למשמעת חיובית ולמדתי תקשורת מקרבת. אני ממשיכה לקרוא אינספור ספרים ומאמרים, לשוחח עם מורים והורים, ולהאזין לתוכניות רדיו ולפודקאסטים. למדתי רבות גם מילדיי הפרטיים, שגדלו והיו מפעוטות למתבגרים. אני רוצה לחלוק איתכם את מה שלמדתי. אני רוצה לתרגם את חוכמת מונטסורי לשפה פשוטה וקלה להבנה, שאותה תוכלו ליישם אצלכם בבית. ברגע שלקחתם את הספר הזה לידיכם עשיתם כבר את הצעד הראשון במסע לקראת דרך חדשה להיות לצד הפעוטות שלכם, אם הוא או היא ילמדו בגן מונטסורי ואם לאו.

כאן תקבלו את הכלים שיאפשרו לכם ולילדיכם לעבוד יחד, שיאפשרו לכם להוביל אותם ולתמוך בהם, בייחוד כשקשה להם. כאן תלמדו איך לארגן את הבית, להיפטר מאי סדר ולהשרות מידה של שלווה על חיי המשפחה, ליצור מרחב של "כן" שאותו יוכלו ילדיכם לחקור באין מפריע. וכאן גם תגלו כיצד ליצור בבית פעילויות מונטסוריות הנכונות בדיוק לפעוטות שלכם.

כל זה לא יקרה בן-לילה, והכוונה איננה לנסות להקים בבית מעין כיתה מונטסורית. התחילו בקטן - עבדו עם מה שכבר נמצא בבית, הרחיקו כמה מהצעצועים הקיימים כדי שתוכלו להחזירם לשימוש בזמן הנכון, התחילו באמת להתבונן בילדים כשהם עוסקים במה שמעניין אותם - ובהדרגה תגלו שאתם משלבים עוד ועוד רעיונות מונטסוריים בביתכם ובחיי היומיום שלכם.

אני מקווה שאצליח להראות לכם דרך שונה, רגועה יותר, להיות עם הפעוטות שלכם; לעזור לכם לטמון את הזרעים שמהם יצמחו בני אדם סקרנים ואחראים; לבנות עם הפעוטות שלכם מערכת יחסים שתמשיך להתפתח במשך השנים; ומדי יום להגשים את הרעיונות של ד"ר מונטסורי.

הגיעה השעה שנלמד לראות את העולם מבעד לעיני הפעוטות.

למה אני אוהבת פעוטות

לרוב אנשי החינוך בגישה המונטסורית יש גיל שהם מעדיפים לעסוק איתו. אצלי זה העיסוק עם חבריי הפעוטות. הבחירה הזאת גורמת לאנשים לא פעם להרים גבה. עבודה עם פעוטות עלולה להיות קשה, והפעוטות עצמם פועלים מתוך רגשות ולא תמיד מקשיבים לנו.

אני רוצה לצייר לכם תמונה חרשה של הפעוט והפעוטה:
הפעוטות חיים ברגע הנוכחי. הליכה עם פעוטות ברחוב עשויה להיות בילוי שמח ונעים. בעוד אנחנו מריצים בראשנו את המשימות שעלינו למלא ואת הארוחה שעלינו לבשל, הם נוכחים בהווה ורואים את העשבים הצומחים בין אבני המדרכה. כשאנחנו נמצאים עם פעוטות, הם מלמדים אותנו להיות נוכחים בהווה. הם ממוקדים בכאן ועכשיו.

פעוטות קולטים דברים ללא מאמץ. ד"ר מונטסורי הבחינה כי ילדים בני פחות משש קולטים הכול בקלות, כמו ספוג. היא כינתה זאת "המוח הסופג". לא צריך לשבת עם בני שנה וללמד אותם דקדוק ותחביר. בגיל שלוש יש להם כבר אוצר מילים מדהים, והם לומדים להרכיב משפטים פשוטים (ואצל כמה מהם גם פסקאות מורכבות). השוו זאת ללמידת שפה חדשה אצל מבוגר, שמחייבת הרבה מאמץ והרבה עבודה.

לפעוטות יש יכולות עצומות. רק כשיש לנו ילד משלנו, תופסים רבים מאיתנו את היכולות האדירות שיש לילדים בגיל צעיר שכזה. לקראת גיל שנה וחצי הם עשויים אולי להבחין שאנחנו נוסעים לסבתא הרבה לפני שאנחנו מגיעים אליה, בזכות דברים שהם מזהים בדרך. כשהם רואים פיל בספר, הם עשויים לרוץ ולחפש את פיל הצעצוע שלהם. כשאנחנו מתאימים את בתינו לצורכי ילדינו הקטנים, הפעוטות שלנו ייקחו על עצמם משימות שונות בהתלהבות, ביכולת ובשמחה. הם ינגבו מים שנשפכו, יביאו חיתול לתינוק, יזרקו בעצמם את הפסולת שלהם לפח, יעזרו לנו להכין אוכל ויתלבשו בעצמם.

יום אחד הגיע אלינו בעל מלאכה לתקן משהו. לעולם לא אשכח את הבעת פניו כשכתי (שהייתה אז בת כמעט שנתיים) עברה לידו בדרך לחדר השינה, החליפה בגדים, הכניסה בגדים רטובים לסל הכביסה והלכה לשחק. הוא הופתע לראות כמה היא מסוגלת לעשות בעצמה.

לפעוטות יש כוונות טובות. בפעוטות אין שמץ של רוע. כשהם רואים מישהו משחק בצעצוע, עשויה לחלוף בראשם המחשבה: "אני רוצה לשחק בצעצוע הזה ברגע זה" ואז הם ייקחו את הצעצוע מהילד. לפעמים הם עושים משהו כדי לקבל תגובה ("בוא נפיל את הספל ונראה איך אבא יגיב") או מתוסכלים כשמשהו לא מצליח להם.

אבל אין בהם רשע, זדון או נקמנות. הם פשוט אימפולסיביים ונכנעים לכל דחף. **פעוטות אינם נוטרים טינה.** תארו לכם פעוטה שרוצה להישאר בגן השעשועים למרות השעה המאוחרת. היא מתפרקת. התקף הזעם עשוי להימשך אפילו חצי שעה. אבל כשתירגע (לפעמים עם מעט עזרה), היא תחזור להיות הילדה העליזה והסקרנית – בשונה ממבוגרים, שעלולים לקום בבוקר על צד שמאל ולהיות זעופים כל היום. פעוטות גם יודעים לסלוח. לפעמים אנחנו עושים משהו לא נכון – אנחנו יוצאים מהכלים, שוכחים לקיים הבטחה, או סתם מצוברחים. כשאנחנו מתנצלים לפני הפעוטות שלנו, אנחנו מלמדים אותם איך מבקשים סליחה, ורוב הסיכויים שהם יחבקו אותנו חזק או יפתיעו אותנו במילה טובה במיוחד. כשיש לנו בסיס איתן שכזה עם ילדינו, הם יתייחסו אלינו כפי שאנחנו מתייחסים אליהם.

פעוטות הם יצורים אותנטיים. אני אוהבת לבלות עם פעוטות מפני שהם ישירים וכנים. האותנטיות שלהם מידבקת. הם אומרים את מה שהם חושבים, הם אינם מסתירים את רגשותיהם.

כל מי שבילה אי-פעם עם פעוט, יודע שהוא עשוי להצביע על מישהו באוטובוס ולומר בקול: "לאיש הזה אין שערות." אנחנו נרצה שהאדמה תבלע אותנו באותו רגע, אך ילדנו לא יראה שום סימן של מבוכה. בזכות אותה ישירות קל מאוד להיות איתם. אין תרגילי חשיבה, אין מניעים נסתרים, אין חישובים פוליטיים.

הם יודעים להיות הם עצמם. אין להם ספקות פנימיים, הם אינם שופטים אחרים. כדאי ללמוד מהם.

שימו לב: כשאני מדברת על פעוטות, אני מתכוונת לילדים בני שנה עד שלוש.

מה שעלינו לדעת על פעוטות

פעוטות צריכים לומר "לא". אחד השלבים ההתפתחותיים החשובים ביותר בחיי הפעוטות הוא "משבר האישור העצמי". בין גיל שנה וחצי לשלוש הילדים תופסים כי זהותם נפרדת מזהות הוריהם, והם מתחילים לשאוף לאוטונומיה רבה יותר. במקביל הם מתחילים לומר "לא", הם מתחילים להשתמש בכינוי הגוף האישי "אני".

תנועה זו לעבר העצמאות אינה קלה. יהיו ימים שבהם הפעוטות שלנו ירחיקו אותנו וירצו לעשות הכול בעצמם, ויהיו ימים שבהם יסרכו לכל דבר שהוא, או ייצמדו אלינו. **פעוטות זקוקים לתנועה.** כפי שחיה אינה אהבת להיות כלואה בכלוב, הפעוטות שלנו אינם אהבים לשבת זמן רב ללא תנועה. הם רוצים להמשיך לשלל את תנועתם. כשהם לומדים לעמוד, הם ממשיכים ולומדים לטפס וללכת. כשהם כבר הולכים, הם רוצים לרוץ ולהזיז חפצים כבדים (וכמה שיותר כבדים!). יש אפילו שם לרצון זה של הפעוטות לאתגר את עצמם עוד ועוד, למשל להחזיק חפצים גדולים או להזיז תיקים ורהיטים כבדים: "מאמץ מרבי".

פעוטות צריכים לחקור ולגלות את העולם סביבם. הגישה המונטסורית ממליצה לנו לקבל את העובדה הזאת, ליצור לפעוטות שלנו מרחב בטוח לחקור, לשתף אותם בפעילויות החיים היומיומיות המערבות את כל החושים, ולאפשר להם לחקור את הסביבה שמחוץ לבית. תנו להם לחפור בחול, ללכת יחפים בדשא, להתפלל במים ולרוץ בגשם. **פעוטות זקוקים לחופש.** החופש הזה יעזור להם לגדול ולהיות לומדים סקרנים,

לחוות דברים בעצמם, לגלות דברים חדשים ולחוש שיש להם שליטה על עצמם. **פעוטות זקוקים לגבולות.** הגבולות הללו ישמרו על ביטחונם, ילמדו אותם לכבד את האחרים ואת סביבתם, ולהיות לבני אדם אחראיים. הגבולות גם עוזרים למבוגר לזהות את הרגע הנכון להתערב בנעשה לפני שהפעוטות עוברים את הגבול, ולמנוע את ההתפרצויות המוכרות של צעקות, כעס ואשמה. הגישה המונטסורית איננה מתירנית וגם לא שתלטנית. היא מלמדת את ההורים להנהיג את ילדיהם בצורה רגועה.

פעוטות זקוקים לסדר ולעקביות. פעוטות מעדיפים שהדברים יחזרו על עצמם בדיוק באותה צורה יום אחר יום – אותה שגרה, אותו מקום לחפצים, אותם כללים. זה עוזר להם להבין, לתפוס את עולמם ולדעת למה לצפות.

כשהגבולות אינם עקביים, הפעוטות יבדקו אותם שוב ושוב כדי לדעת מה החלטנו שבשילם היום. אם יגלו שנדנדוד בלתי פוסק או התפרקות גמורה פועלים היטב, הם ינסו שוב. קוראים לזה "חיזוק לסירוגין" או "חיזוק אקראי".

אם נבין זאת, נוכל לגייס מידה רבה יותר של סבלנות והבנה. ואם לא נספק לפעוטות שלנו כל יום אותו הדבר, עלינו לדעת שהם יזדקקו למידה רבה יותר של תמיכה. לא נחשוב שהם סתם שובכים - אם נתבונן בנעשה מנקודת מבטם, נבין שזה לא מה שהם ציפו לראות. נוכל להציע להם עזרה להירגע, ואחר כך נעזור להם למצוא פתרון.

פעוטות אינם מקשים עלינו כוונה. להם עצמם קשה. הרעיון הזה מוצא חן בעיניי (הוא מיוחס למחנכת ג'ין רוזנברג במאמר "להתייחס להתפרצויות כאל מצוקה, לא התרסה" שהתפרסם ב'ניו-יורק טיימס'). אם נבין שהתנהגותם הקשה היא בעצם קריאה לעזרה, נוכל לשאול את עצמנו איך נוכל לעזור להם ברגע זה. כך נעבור מהתחושה שאנחנו מותקפים, לחיפוש דרך לתמוך בהם.

פעוטות הם אימפולסיביים. הקורטקס הקדם-מצחי (אותו חלק מקליפת המוח שבו שוכנים מרכזי השליטה העצמית וקבלת ההחלטות) עדיין מתפתח (וימשיך להתפתח עוד עשרים שנה). פירוש הדבר שאולי נצטרך להדריך אותם כשנראה שהם מטפסים שוב על השולחן או חוטפים משהו מידי מישהו, ולגלות סבלנות אם הם פורצים בככי. אנחנו צריכים בעצם להיות הקורטקס הקדם-מצחי שלהם.

פעוטות זקוקים לזמן כדי לעבד את מה שאנחנו אומרים. במקום לומר שוב ושוב לילדינו לנעול נעליים, נוכל לספור בלב עד עשר כדי לתת להם זמן לעבד את בקשתנו. לא פעם נגלה שכאשר נגיע לשמונה, הם כבר יתחילו להגיב.

פעוטות זקוקים לתקשורת. ילדינו מנסים לתקשר איתנו בדרכים רבות. תינוקות משמיעים גרורים, ואנחנו יכולים לגרגר אליהם בחזרה; פעוטות קטנים ממלמלים, ואנחנו יכולים לגלות עניין במה שהם אומרים; הגדולים יותר אוהבים לשאול, ולענות לשאלות; ואנחנו יכולים לדבר בשפה עשירה גם לילדים הקטנים, והם יקלטו אותה כמו ספוג.

פעוטות אוהבים לרכוש מיומנויות. פעוטות אוהבים לחזור שוב ושוב על מיומנויות, עד שהם משתלטים עליהן. אם תתבוננו בהם, תראו על איזו מיומנות הם עובדים. בדרך כלל זה משהו מאתגר, אך לא קשה מדי שעלול לגרום להם להרים ידיים. הם יחזרו ויחזרו על התהליך עד שיגיעו לכלל שלמות. וברגע שיעשו זאת, ימשיכו למיומנות הבאה.

פעוטות אוהבים לתרום משלהם ולהיות חלק מהמשפחה. לפעמים נדמה שהם מתעניינים בחפצים שהוריהם משתמשים בהם יותר מאשר בצעצועים שלהם. הם באמת אוהבים לעבוד לצידנו כשאנחנו מכינים אוכל, מככסים, מתכוננים לבוא אורחים וכן הלאה. אם ניתן להם יותר זמן, אם נאפשר להם להצליח ולא נצפה לראות תוצאה מושלמת, נלמד את ילדינו לתרום למשפחה. אלה הם דברים שימשיכו להתפתח בשנים הבאות, בבית הספר ואחר כך בשנות ההתבגרות שלהם.

להיות הורים לפעוטות מונטסוריים

אני מודה שהעניין הראשוני שהיה לי בפגישתי הראשונה עם הגישה המונטסורית היה אולי שטחי. נמשכתי לסביבה הנעימה ולפעילויות שהציעה מסגרת זו, ורציתי לספק לילדיי הפרטיים עוזרים ומרחבים יפים ומעניינים. לא טעיתי, במקום הזה הכי קל ונעים להתחיל.

כעבור שנים אני מבינה שהגישה המונטסורית היא בעצם דרך חיים. הגישה הזאת, עוד יותר מהפעילויות ומהמרחבים היפים והמעניינים, השפיעה על האופן שבו אני מתנהגת עם ילדיי, עם הילדים שבאים לשיעורי ועם הילדים שאני פוגשת בחיי היומיום. הרעיון הוא לעודד את סקרנותם, ללמוד לראות אותם ולקבלם כפי שהם, ללא שיפוטיות, ולהישאר מחוברים אליהם גם כשעלינו למנוע מהם לעשות משהו שהם רוצים מאוד לעשות.

לא קשה ליישם בבית את הגישה המונטסורית, אם כי ייתכן שתגלו כי היא שונה מאוד מהאופן שבו גדלתם אתם ומהאופן שבו נוהגים לגדל ילדים בסביבתכם. על פי הגישה המונטסורית אנחנו רואים בילד אדם בעל אישיות משלו, ההולך בדרך משלו. אנחנו רואים את עצמנו כתומכים בילדים, מדריכים ומובילים אותם בעדינות, ולא מבקשים לצקת אותם לתוך תבנית שתמלא את הפוטנציאל שאנו רואים בהם, או לפצות את עצמנו על חוויות עבר שלנו, או להגשים שאיפות ילדות שלנו. כמו גננים, אנחנו טומנים זרעים, דואגים ליצור תנאים נכונים, מספקים די מזון, מים ואור. אנחנו מתבוננים בזרעים, ומשנים את הטיפול בהם לפי הצורך. ואנחנו מניחים להם לצמוח. כך נוכל גם לגדל את ילדינו – זוהי הגישה המונטסורית. אנחנו טומנים את הזרעים שהם הפעוטות שלנו, מספקים להם את התנאים הנכונים, משנים אותם לפי הצורך וצופים בהם כשהם גדלים. הכיוון שאליו יפנו חייהם יהיה כולו שלהם.

”המחנכים [ובהם ההורים] מתנהגים כפי שגננים

וחקלאים טובים נוהגים בצמחים.”

ד”ר מריה מונטסורי, The Formation of Man
("היווצרות האדם")

הפעוטות שלנו מבריקים

כשנדמה לכם שהפעוטה מתעקשת וחסרת גמישות ("אני לא יכלה לאכול בלי כפית הדובי שלי!"), זהו **בעצם** ביטוי לרגישות עזה לסדר.

כשהילד חוזר שוב ושוב על אותו משחק מעצבן, זהו **בעצם** דרכו לרכוש מיומנות ושליטה.

מה שנראה כמאבק רצונות, **בעצם** מלמד את הפעוט שהדברים לא תמיד מתנהלים כרצונו.

כשנדמה לכם שהפעוטה פועלת לאט בכוונה לעצבן, היא **בעצם** חוקרת את כל מה שנמצא בדרכה.

מה שנראה כהתפרצות זעם, זו **בעצם** אמירה שמשמעה: "אני אוהבת אותך כל כך, שאני מרגישה בטוחה לשחרר את כל מה ששמרתי בתוכי כל היום".

כשאתם חווים עוד שנת לילה משובשת, אלה **בעצם** זרועות קטנות ושומנות שמחבקות אתכם חזק באמצע הלילה כביטוי לאהבה צרופה.

מה שפעוט אומר בפומבי ועלול להיות מביך להחריד, הוא **בעצם** אי יכולתו לשקר, מופת של כנות.

להפיק את המרב מהספר הזה

אתם יכולים לקרוא את הספר מהתחלה עד הסוף, או פשוט לפתוח אותו בנושא שמעניין אתכם ולמצוא משהו מעשי שיוכל לשמש אתכם עוד היום.

לפעמים קשה לנו להבין איך להתחיל, ובדיוק משום כך הוספתי בסוף כל פרק שורה של שאלות מפתח, שיעזרו לכם להתחיל להטמיע את הגישה המונטסורית בחיי היומיום ובבית. לאורך הספר כולו תמצאו מסגרות ורשימות שיעזרו לכם להתמצא. בנספח (בעמוד 220) מופיעה גם טבלה שכותרתה "במקום לומר כך - אמרו כך". אולי כדאי להעתיק אותה ולתלות אותה במקום כלשהו לתזכורת.

לצד חוכמת הגישה המונטסורית, גיליתי במהלך השנים מקורות רבים נוספים (ספרים, פודקאסטים, קורסי הכשרה) שמשלימים את הגישה המונטסורית ועוזרים לי להדריך את הפעוטות ברוח טובה וברורה, הן במסגרת מונטסורי והן בבית.

ראו את הספר הזה כמקור השראה. בסופו של דבר המטרה איננה לעשות כל אחת מהפעילויות המופיעות בו, או לחיות בבית מסודר להפליא או להיות הורה מושלם, אלא ללמוד לראות את ילדינו ולתמוך בהם, ליהנות מחברתם, לעזור להם ברגעים קשים, ולזכור לחייך כשאנחנו מתחילים להתייחס לכול ברצינות רבה מדי. מדובר במסע, לא ביעד.